

WEB-UMJETNOST

WEB-ART

Želimir Laszlo

Muzejski dokumentacijski centar, Zagreb

zlaszlo@inet.hr

Sažetak

U radu se daje kratak pregled novih oblika u likovnoj umjetnosti koji su se pojavili i razvijali uporedo s računalom, od tzv. *e-arta*, *computer-arta*, *ASCII-arta* pa sve do *internet-arta*, *cyber-arta*, *web-arta* itd. Autor upozorava na problem nejasnih definicija spomenutih pojmova, što uvelike otežava pretraživanje weba i snalaženje u nepreglednom mnoštvu podataka. Uz to, ukazuje i na problem trajne pohrane djela web-arta. Navodeći primjer newyorškog Muzeja web-arta (Museum of Web Art - MOWA), koji već funkcionira kao pravi muzej, autor poziva hrvatsku muzejsku zajednicu da se uključi u rješavanje brojnih pitanja koja nameće novo elektroničko doba.

Ključne riječi: elektronička umjetnost, računalna umjetnost, ASCII-umjetnost, internetska umjetnost, kibernetička umjetnost, web-umjetnost, definicije, klasifikacija, pohrana, muzeji web-umjetnosti

Summary

The paper gives a brief overview of new forms in visual arts which have appeared and developed along with the first appearance of personal computers, forms ranging from the so called *e-art*, *computer-art*, *ASCII-art* all the way to the most recent forms such as *internet-art*, *cyber-art*, *web-art* etc. The author points to the problem of blurred and unclear definitions of these terms, which makes searching the web and finding one's way in the vast sea of information the more difficult. Furthermore, he points to the problem of permanent storing of web-art pieces. Singling out the example of New York Museum of Web Art (MOWA), he invites Croatian museum community to bend upon solving a number of questions imposed by the new electronic age.

Keywords: e-art, computer art, ASCII-art, internet-art, cyber-art, web-art, definitions, classification, storing, web-art museums

Uvod

U posljednjih nekoliko desetljeća u likovnoj se umjetnosti zbivaju doista epohalne promjene. One, s jedne strane, dovode u pitanje samu likovnu umjetnost kao djelovanje na oko (vizualna umjetnost) pa se tako, tko zna zašto, i video-art i umjetničko djelovanje gestom (*performance*) svrstavaju u likovnu umjetnost. Iako su možda bliži filmu i teatru, njima se bave oni koje nazivamo likovnim umjetnicima, a o njima pišu likovni kritičari. S druge strane, brišu se ili barem stavljaju pod znak pitanja razlike između likovnosti i drugih umjetničkih ostvaraja,

kao što su književnost, glazba, pokret, animacija i drugo. Stoga pitanje idemo li prema novom, sveobuhvatnom *Gesamtkunstwerku*, sjedinjenju svih umjetnosti ostaje otvorenim.

U svemu tome, mnogo više negoli smo to spremni priznati, sudjeluje - računalno. Ono je medij koji nam omogućuje da mijenjamo naš odnos spram osjetila i da sve manje ili više relativiziramo. Ono briše mnoge razlike koje su do sada bile samorazumljive. To ne znači da su klasične umjetnosti kakve poznajemo iz povijesti mrtve (paradoksalno ali istinito, nikada nije bilo većeg zanimanja za likovne ostvarene renesanse ili za klasična operna djela), ali znači da svu tu umjetnost iz prošlih vremena doživljavamo kao baštinu.

Virtualna stvarnost, prisutna u računalu, naša je stvarnost koja nije bila poznata nikada do sada, a njezin je dio i virtualna umjetnost - umjetnost našeg doba. Što se sve i kako tu zbivalo nije istraženo i još čeka svog povjesničara, svog povjesničara umjetnosti. U ovom će se radu, u doista širokim crtama, pokušati naznačiti glavni pravci razvoja tzv. likovne umjetnosti vezane za računalno. Svjestan svih propusta, nedorečenosti i manjkavosti ovakvog, ipak ležernog, pristupa koji nema ambiciju utvrđivati konačne znanstvene istine (ako takve postoje), želio bih potaknuti razmišljanje i istraživanje umjetničkih pojava koje sve više okupiraju našu svakodnevicu.

Oblici elektroničke umjetnosti

Na početku računalno bješe likovnim umjetnicima kist ili olovka, i ništa više. *Umjetnine* su se proizvodile uporabom računala. Nisu to bila neka remek-djela, već manje ili više spretni crteži (popularni ženski *pin-up* aktovi, likovi iz crtića, neizbježna Mona Lisa itd.) izrađeni ASCII- znakovima.¹

Takvu i sličnu *umjetnost* koja se stvarala pomoću računala neki su nazivali *e-art* (elektronička umjetnost) ili *computer art* (računalna umjetnost), a danas se više upotrebljava sintagma *ASCII-art*. Ona je bila ograničena tada malim mogućnostima računala, a njezine su se tvorevine isprva tiskale na papir (rubno perforirani, dakako). Kako su se povećavale mogućnosti računala, tako je i *e-art* postajao raznolikijim i sofisticiranijim. Nije više robovao ASCII-formatu, a često *umjetnine* više i nisu *izlazile* iz računala.

Otkako su računala postala sredstvom koje omogućuje globalno komuniciranje, pojavila se umjetnost koja se naziva *internet-art* (internetska umjetnost), *cyber-art* (kibernetička umjetnost) ili *web-art* (web-umjetnost). Ona računa na bezgraničnu recepciju diljem svijeta, uz uvjet da se pojavljuje na globalnoj mreži. Takva umjetnost doslovno djeluje u globalnom okruženju.

Što je web-art?

Nijedna od sintagmi koje smo spomenuli (*e-art*, *computer art*, *ASCII-art*, *internet-art*, *cyber-art*, *web-art*) nema jasnu definiciju. Zbog toga, pokušate li

¹Za ilustraciju te umjetnosti vidjeti stranice: <http://www.chris.com>

nekom tražilicom pronaći djela web-arta, pojavit će se nepregledno mnoštvo (stotine tisuća) adresa. Naime, pod web-artom mnogi razumijevaju sve što ima bilo kakve veze s artom tj. likovnošću, a nalazi se na webu ili mu služi. Po tom bi shvaćanju web-artu pripadao i tzv. *clip-art* tj. mnoštvo manjih ili većih ikona ili sličica, pozadina, alata i koječega drugog što se koristi u dizajniranju web-stranica. No nas ovdje takav web-art ne zanima, iako mu ne odričemo pravo na taj naziv.

Sve ostalo što se pojavljuje kao web-art možemo ugrubo svrstati u dvije glavne skupine. Prva skupina obuhvaća web-art u širem smislu. Nju čini neizmjeran broj muzejskih i galerijskih web-stranica, privatnih web-stranica umjetnika, prodajnih i aukcijskih web-stranica. Svima je njima zajedničko da samo prikazuju stvarna djela sačinjena od stvarnog materijala - prave slike, skulpture i sl. Unatoč tome, i njih možemo svrstati u dvije podskupine. U prvoj su prikazi stvarnih muzeja, njihovih stalnih postava ili povremenih izložbi. Danas svaki muzej ili galerija koji drže do sebe imaju web-stranice na kojima se prikazuju djela iz njihova fundusa. Oni koji iz bilo kojeg razloga ne mogu fizički posjetiti Washington Gallery of Art, mogu to učiniti na njezinim web-stranicama: <http://www.nga.gov>. Web-stranice dvadesetak hrvatskih muzeja najbolje je pogledati na adresi <http://www.mdc.hr>. Mnoge od tih stranica koncipirane su tako da pokazuju samo dio atraktivna fundusa, pa stranice djeluju kao poziv za posjetu.

U drugoj bi podskupini bili muzeji i izložbe koje ne možete fizički posjetiti jer su prisutni i dostupni samo na webu. Obično im dodajemo pridjev *virtualni* pa imamo virtualne galerije i virtualne muzeje. (Usput neki - T. Šola, primjerice - razlikuju virtualne muzeje od *cyber*-muzeja, ali ta podjela nije sasvim jasna i prihvaćena). Web-stranice virtualnih muzeja i virtualnih galerija spajaju ono što je često iz različitih razloga nespojivo u stvarnosti. Njihov je sadržaj raspršen na više lokacija koje su samo na webu objedinjene nekom temom. Primjerice, na adresi <http://gallery.euroweb.hu> možete na jednome mjestu pogledati sve važnije slikare određenih stilova i pretraživati po nekoliko ključeva shodno svom interesu. Gotovo da se radi o virtualnoj galeriji povijesti umjetnosti, s tim da broj ovdje prikazanih reprodukcija daleko premašuje i najopsežnije preglede povijesti umjetnosti. Prikazane su slike iz galerija, muzeja, crkvi, privatnih kuća i zbirki itd.

No, radi li se ovdje o web-artu? Virtualni muzeji i galerije uopće ne moraju biti, pa često i nisu, povezani s umjetnošću. Muzeja ima povijesnih, prirodoslovnih, tehničkih itd. No kada se i radi o virtualnim umjetničkim muzejima i galerijama oni nisu, u nekom pretpostavljenom užem smislu, vezani uz web-art. Ovdje se samo radi o, uvjetno rečeno, klasičnoj umjetnosti prikazanoj na webu.

Drugu skupinu činila bi djela web-arta u užem smislu. No, što bi onda u tom pretpostavljenom užem smislu bio web-art? To očito nije ni *e-art* ni *computer-art*, jer je u njihovu nastajanju računalo samo sredstvo, a nema ni globalna aspekta. Prostor u kojem živi web-art jest globalna mreža. Neki kažu paučina. Bez nje nema ni te umjetnosti. Ima li uopće takve umjetnosti? Ima, itekako. I to već sada nevjerojatno raznolike.

Evo samo nekoliko od mnoštva primjera.

Na stranici <http://www.work.de/cgi-bin/main.sh#0> naći ćete *Hyp-art* i galeriju slika koje su nastale na specifičan način. Ideja je da više autora iz različitih dijelova svijeta zajedno *naslika* jednu sliku. Medij je, dakako, internet. Svaki autor treba naslikati svoj dio slike. Uvjet je da svaki od njih bude u kakvom-takvom skladu s

temom i intencijom slike. Kolaž, naime, nije mozaik. Autori su također pozvani da slici dodaju nedovršene elemente koje će onda drugi dopunjavati, dorađivati, ispunjavati. Tako nastaju kolaži koji postoje samo na internetu i koji su zajedničko djelo više autora s raznih strana globusa. Galeriju kolaža možete pogledati na navedenoj adresi, a možete se i sami uključiti u njihovo stvaranje. Kao i velika većina web-arta, i ovaj je projekt demokratičan i otvoren svakome.

Na adresi <http://www.diacenter.org/km/index.html> svoja su istraživanja prikazali danas već poznati ruski umjetnici Komar i Melamid. Oni su istraživali kakve se slike ljudima u pojedinim zemljama najviše, odnosno najmanje sviđaju. Stranica je zabavna i zanimljiva i sigurno u očaj tjera mnoge kritičare i povjesničare umjetnosti. Naime, većinu onoga što se sviđa ljudima mnogi od nas svrstali bi u čisti kič. Ali, u tome i jest "kvaka". Ideja umjetničkog projekta nije naslikati slike koje će se ljudima najviše ili najmanje sviđati ili, još manje, znanstveno utvrditi ukus prosječnog Nijemca, Amerikanca ili Francuza, nego u žižu zanimanja staviti odnos sviđanja i nesviđanja u pojedinoj zemlji, sa svim pitanjima koja iz toga proizlaze.

Nekima su se internet i njegovi sadržaji učinili suviše hladnim i bezličnim pa su smislili projekt čiji bi naziv u slobodnom prijevodu glasio: *Dajmo lice internetu*. Na adresi http://www.ifrance.com/faces/menu_ENG.htm možete pogledati koja su sve i kakva lica poslali korisnici interneta. Možete, dakle, razgledati galeriju lica, a možete i sami poslati svoje lice kako bi ga drugi mogli vidjeti. Iza onih koji lutaju internetom stoje ljudi sa svojim licima i ponekom se to čini važnim, što se vidi po posjećenosti stranice.

Web-art stigao je i u naše krajeve. I u nas postoje umjetnici koji djeluju na webu. Pokazuje to primjer umjetnice Andreje Kulunčić koja je osmislila projekt, *performance*, koji bez weba ne može egzistirati. Projekt je nazvan *Embryo* i nalazi se na adresi <http://embryo.inet.hr>. Posjetite li tu stranicu, možete kreirati vlastiti virtualni embrij i pogledati galeriju drugih virtualnih embrija. Bez takve aktivne suradnje internetskih *surfera* u stvaranju embrija, djelo A. Kulunčić ne bi moglo egzistirati, a ono itekako egzistira.

Tako dolazimo do nekih čestih, ali ne i jedinih, značajki web-djela. Ona, osim što nastaju i obitavaju isključivo na mreži svih mreža, često povezuju sliku, pokret i pisanu riječ u jedno djelo, a često od konzumenta traže sudjelovanje, interakciju bez koje ne bi ni bilo djela. Umjetnici obično samo smišljaju i predlažu okvir nekog umjetničkog čina, a sukreatori su svi koji se dobrovoljno uključe u projekt.²

Zaključno

U povijesti čuvanja kulturne baštine pisane dokumente čuvali su arhivi, knjige knjižnice, likovna djela muzeji. Može li se na isti takav stari, tradicionalan način

²Za one koji bi rado saznali nešto više o domaćoj web-art sceni preporučujem adresu <http://www.haa.hr/kraljevic> iz koje se krije Galerija Kraljević u Zagrebu i članak Ružice Šimunović *Od hardwarea do softwarea*. // Život umjetnosti 34, 63(2000), 46-55.

čuvati djela web-arta? Teško. Na djelu su novi mediji (multimedijalnost) i tradicionalni oblici čuvanja više ne pomažu mnogo. Načini čuvanja razvijaju se iz dana u dan i trebalo bi ih početi slijediti. Koliko mi je poznato, to u nas nitko ne čini.

Mogu li se djela web-arta muzealizirati? Mogu, dakako. Kako MOMA (Museum of Modern art - <http://www.moma.com>) čuva suvremena likovna djela, tako MOWA (Museum of Web Art - <http://www.mowa.org>) čuva djela web-arta. MOWA je pravi muzej. Ima fundus, postav, mogućnost razgledavanja, edukativni program itd. Jedino ne postoji kao zgrada nego samo na webu, a *predmeti* mu nisu tvarni. No oni, kao i klasični muzejski predmeti, mogu itekako djelovati na naša osjetila.

Web-muzeji pred nas postavljaju mnoga pitanja. Kako se vodi inventar ili dokumentacija takva muzeja? Kakve kustose ima? Jesu li web-art kustosi kao i dosad povjesničari umjetnosti ili su to kustosi novih medija ili pak nešto treće? Ima li web-muzej (tipičnog li hrvatskoga pitanja!) ravnatelja, sekretaricu, računovodstvo ...?

O teorijskim posljedicama pojave web-muzeja na poimanje i definiciju muzeja teško je zasad uopće što kratko, a suvislo progovoriti. No, jedno je sigurno. Naš pojam muzeja, muzejske građe, muzejske djelatnosti itd. ne samo da će se u budućnosti mijenjati, nego se već, uglavnom bez našeg znanja i mimo naše privole i razumijevanja - promijenio.

Web jest tu. Web-art jest tu. Web-art muzeji jesu tu. Hoćemo li u Hrvatskoj što poduzeti u vezi s tim činjenicama?